

Секція: Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Коваль Н. В.,

доцент кафедри менеджменту,

Білоцерківський національний

аграрний університет,

м. Біла Церква, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ОНОВЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗРАХУНКУ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ В УКРАЇНІ

Прожитковий мінімум (ПМ) – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [1].

Правовою основою встановлення та затвердження ПМ є такі законодавчі та нормативно-правові документи: Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. №2017-III; Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 р. N 966-XIV; Постанова КМУ «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14.04.2000 р. № 656; Постанова КМУ «Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму» від 24 вересня 1999 р. N 1767; спільний Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства економіки України, Державного комітету статистики України «Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення» від 17.05.2000 р. №109/95/157.

ПМ застосовується для: загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм; встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та

мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат; визначення права на призначення соціальної допомоги; визначення державних соціальних гарантій і стандартів обслуговування та забезпечення в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування та інших; встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян; формування Державного бюджету України та місцевих бюджетів; для оцінки рівня життя в регіоні, розроблення та реалізації регіональних соціальних програм [1].

Для розрахунку розміру ПМ в світовій практиці використовують такі методи: статистичний; ресурсний; суб'єктивний; медіанний; умовних розрахунків; нормативний; комбінований або нормативно-статистичний [2, с. 5-9]. ПМ в Україні визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність.

ПМ розраховується на основі так званого споживчого кошика, вміст якого регулюється Постановою КМУ N 656 від 14.10.2000 р. «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення». Згідно з законодавством, ПМ має переглядатись кожні 5 років. Натомість, його склад не переглядався з 2000 р. Як наслідок, існує проблема відповідності набору та обсягу товарів мінімального споживчого кошика медичним стандартам. На недостатньому рівні закладені такі витрати, як оплата комунальних послуг, платне лікування та освіта, не згадані потреби в особистому розвитку та відпочинку. Український споживчий кошик не враховує сучасних потреб людини, пов'язаних з технологічними, інтелектуальними, інформаційними змінами в сучасному суспільстві.

Нині показники величини ПМ і мінімальної заробітної плати залишаються головними при характеристиці рівня життя населення. За Конституцією доходи громадян повинні бути не нижчими ПМ, що є гарантією мінімальних потреб

людини. Мінімальна заробітна плата зрівнялась з ПМ наприкінці 2009 р. Проте, відповідно до вимог Європейської соціальної хартії, вона має становити не менше 2,5 розміру ПМ. Отже, у 2014 р. її величина мала б становити 3045 грн. Це той необхідний мінімум, який на базовому рівні дозволив би задовольняти потреби людей-працівників. Внаслідок такої ситуації частина населення країни не має доступу до ресурсів, які необхідні для гідного життя [3].

Необхідно також зауважити, що до споживчого кошика українця закладені мінімальні, а не раціональні норми споживання основних продуктів харчування. Тому розміри нинішніх мінімальної зарплати та пенсії не забезпечують елементарного фізіологічного рівня відтворення для людського організму.

У жовтні 2010 р. проводився соціальний експеримент з метою визначити, скільки людей зможуть прожити місяць на суму запропонованого державою ПМ (907 грн. на той момент). До фіналу дійшла лише одна учасниця (Євгенія Суярко – журналіст, м. Суми), яка протрималася довше за всіх – 28 днів. За її словами, вона дуже схудла, у неї почалися серйозні проблеми зі здоров'ям, тому учасниця застерегла своїх співвітчизників від спроб повторити цей експеримент.

Також слід звернути увагу на те, що працівники, яким нараховують мінімальну зарплату, на руки отримують значно менше, адже з мінімальної зарплати вираховується єдиний соціальний внесок (3,6% від розміру нарахованої заробітної плати), податок на доходи фізичних осіб (15%, з урахуванням соціальної пільги, яка звільняє частину (або весь) дохід від сплати цього податку та дорівнює 50% мінімальної заробітної плати), військовий збір (1,5%), а також (інколи) профспілковий внесок (1%). Це означає, що реально вони не в змозі придбати навіть ті товари, які враховуються під час розрахунку ПМ.

Крім того, в умовах високих темпів зростання споживчих цін (інфляція) реальний розмір ПМ втрачає свою «вагу», що веде до зниження рівня реальних доходів населення. За 2014 р. гривня знецінилася в 2 рази. Однак розмір мінімальних пенсії та зарплати не змінився.

У Німеччині з метою визначення вмісту споживчого кошика Федеральна статистична агенція періодично набирає по всій країні 60 тис. волонтерів. Вони

протягом п'яти років записують особисті (родинні) витрати, які потім зводяться в загальнодержавну статистику. Отже, не держава визначає, що необхідно включити до споживчого кошика, а безпосередньо самі громадяни [2, с. 9]. Тобто в розвинених країнах при формуванні споживчого кошика оцінюють, на що витрачав гроші середньостатистичний споживач, а у нас – вказують, що йому можна купити за мінімальну зарплату. Український споживчий кошик потребує модернізації з урахуванням необхідності забезпечення здоров'я людини, вимог часу, структури споживання та щорічного зростання цін.

За сучасних соціально-економічних умов запроваджена в Україні система соціальних стандартів на основі ПМ є неефективною. Це потребує удосконалення методичних підходів до розрахунку ПМ:

- необхідно переглядати набори товарів мінімального споживчого кошика не рідше одного разу на п'ять років;
- склад та кількість основних продуктів харчування, що входять до споживчого кошика, слід визначати на основі раціональних норм споживання (рекомендованих ВООЗ);
- норми споживання непродовольчих товарів і послуг повинні враховувати потреби сучасної людини та відображати реальне споживання;
- ПМ слід обраховувати з урахуванням структури витрат населення відповідно до сучасних умов проживання та зарубіжного досвіду (За статистичними даними у I кварталі 2014 р. 54,2% сукупних споживчих витрат українських домогосподарств становили витрати на продукти харчування. Згідно з законом Е. Енгеля домогосподарство (сім'я) вважається бідним, якщо частка витрат його сімейного бюджету на продукти харчування становить понад 50%. Для прикладу, у США еталоном визначення структури витрат ПМ виступає споживчий бюджет Геллера, структура якого є такою: 30% становлять витрати на продукти харчування; 47,0% – непродовольчі товари (із яких тканина, одяг, взуття – 20%, меблі, предмети культури та побуту – 18,0%, інші товари – 9,0%) та всі послуги – 23,0%. У більшості країн ЄС частка продуктів харчування у структурі витрат ПМ становить від 20,0% до 40,0% [4]);

- офіційно визначений розмір ПМ повинен відповідати фактичному, необхідно доповнювати ПМ витратами на сплату обов'язкових платежів та податку з доходів фізичних осіб;

- при розрахунку ПМ слід враховувати регіональні відмінності у споживчих цінах;

- необхідно відмовитись від такого ганебного показника, як рівень забезпечення (гарантований розмір) ПМ та здійснити «інвентаризацію» пільг населенню (адже сьогодні згідно з чинним законодавством налічується 78 пільгових категорій населення, які підпадають під різні види соціального забезпечення) [2, с. 14-24].

Література

1. Україна. Закон. Про прожитковий мінімум від 15.07.1999 р. N 966-XIV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>

2. Прожитковий мінімум: методика визначення та напрями використання у якості інструменту державної соціальної політики : інформаційно-аналітичні матеріали до слухань Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці / Міністерство соціальної політики України, Державна установа Науково-дослідний інститут соціально-трудова відносин. – Луганськ, 2013. – 58 с.

3. Богоявленська Ю. В. Проблеми визначення і забезпечення граничного рівня якості трудового життя / Ю. В. Богоявленська, І. В. Карчевська // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 1. – С. 172-181.

4. Бубякіна І. Споживчий кошик в житті населення України / І. Бубякіна // Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 29 - 30 грудня 2013 р. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2971>